

KÖNYVISMERTETÉS:

V. Szabó Gábor: Bronzkori kincsek Magyarországon

ONDŘEJ CHVOJKA¹

Magyar Régészet 9. évf. (2020), 3. szám, pp. 56–57.

A fém tárgyakkal álló kincsleletek alapvető fontosságuk a régészeti korú népelemek megismeréséhez, mind a tárgyi kultúra, a gyártási folyamatok, a távolsági kereskedelmi kapcsolatok, mind a társadalmi viszonyok és jelenségek megértése szempontjából. A nagy tömegű fém tárgyat tartalmazó kincsleletek (depóleletek) révén fogalmat alkothatunk arról, hogy az egykori társadalmak milyen termékeket állítottak elő, mi volt a tájhoz való viszonyuk, és hozzájárulnak a kézműves műhelyek, piacok, központok, távolsági kereskedelmi útvonalak és szakrális helyszínek azonosításához is. A nem pénzeket tartalmazó kincsleletek messze legnagyobb számban a bronzkorból maradtak fenn, Közép-Európa szerte több ezrenyi a nagy mennyiségű (leginkább bronz, réz, arany, illetve egyéb) fém tárgyat tartalmazó depóleletek száma. Az utóbbi évtizedek folyamán ez a szám folyamatosan nőtt, de ugyanakkor az illegálisan, fémkeresővel végzett műkincsfosztogatás következményeképpen a bennük fellelt különleges darabok száma jelentősen csökkent, ezek végleg elvesztek a tudományos megismerés számára. V. Szabó Gábor tisztában volt mindezzel, és aktív szerepet vállalt abban, hogy változtasson e szerencsétlen helyzeten: egy olyan hosszú távú, a megelőző felderítésre, megőrzésre és megmentésére fókuszáló kutatási programot dolgozott ki, amelynek köszönhetően 2006 óta 39, főleg az urnamezős kultúra időszakára és a kora vaskorra datálható kincsleletet – több ezrenyi fém tárgyat – mentett meg. Olyan darabokról van szó, amelyek egyébként a feketepiacon keresztül magángyűjteményekbe kerültek volna. Az itt ismertetett kiadvány ennek a teljesen egyedi jelentőségű projektnek az eredményeit tárja a nagyközönség elé.

Szabó Gábor: Bronzkori kincsek Magyarországon.
Földbe rejtett fegyverek, eszközök, ékszerek nyomában
Budapest, Archaeologia, 2019

Puhakötés, 220 oldal,
színes és fekete-fehér illusztrációkkal.
ISBN 978 615 5766 25 1

Elegáns megjelenésével már első látásra lenyűgöző munka benyomását kelti a könyv – tele gyönyörű fotókkal és térképekkel –, melyek nyilván vonzóvá teszik a nagyközönség számára. Mindenekelőtt azonban értékes összefoglalót nyújt a közelmúltban megmentett kincsleletekről, és tanúságot tesz a felfedezésük sajátos körülményeiről is. Egyúttal pontosan ez az, ami ezeket a kincsleleteket megkülönbözteti a legtöbb korábbi ismert és napjainkban találttól, ahol a felfedezés során általában nem volt jelen régész. A kötet megismerteti az olvasókkal mind a nyílt, síkvidéki területekről, településekről és erődített helyekről, mind a barlangokból előkerült kincsleleteket, V. Szabó Gábor pedig a számos példán keresztül meggyőzően mutatja be, hogy meglétük miképpen segíti az egyes lelőhelyek interpretációját. Új megvilágításba kerül

¹ Faculty of Arts, University of South Bohemia in České Budějovice. E-mail: ochvojka@ff.jcu.cz

például a Baks–Temető-parton, a Tisza egyik szigetén előkerült település. Ezen a lelőhelyen három kincslelet is előkerült: a több mint 2500 bronztárgy jelzi, hogy központi településről, gyártási és kereskedelmi központról van szó, amely vélhetően hirtelen és erőszakos módon pusztulhatott el. A Pázmándfalu település határából külön-külön előkerült három kincslelet különleges fegyverzet elemeit tartalmazta, köztük egy bronzpáncél töredékeit és egy sisakot, amelyek egy hőskultuszhoz kapcsolódó rituális temetkezésről árulkodhatnak. Más helyszínekről előkerült depóleletek is egyértelműen vallásos rituálékhoz kapcsolódnak. Erre utal egyes hegyvidéki települések, erődök közelében talált kincsleletek votív jellege is, valamint a Mezőberény közelében, egyhangú síkvidéki környezetben előkerült, két kardból álló kincslelet. Ez utóbbi talán egy újonnan benépesült terület szimbolikus kijelölésével lehet összefüggésben. A könyvben szó esik mind lelőhelyük, mind leletösszetételük tekintetében különleges tárgycsoportokról (ilyen például a Baradla-barlangban előkerült, aranytárgyakból álló kincslelet, a Szilvásvár közeli lelőhelyről származó kantárok és hámok, vagy a telkibányai hegyi erődben talált hét darab, különösen nagyméretű horog), valamint a depóleletekhez kapcsolódó jelenségekről (mint például sáncokból álló, állatalakot – talán lovat – formázó épített struktúra a Szilvásvár–Kelemenszéke erőd közelében, ahol két depóleletet is találtak, s ahol több – valószínűleg egykorú – halomcsoport is található a közelben).

Ugyancsak a publikáció érdeme a világos fogalmazás, és az egyes kincsleletek változatosságának bemutatása, tekintettel a mennyiségre, összetételükre, a lelőköörülményekre, a környező táj- és településképhez való viszonyukra, és ezek lehetséges értelmezésére. A könyv öt fejezetre tagolódik a lehetséges értelmezési kontextusok szerint: a vélhetően szakrális vagy rituális jelentőséggel bíró kincsleletekre, egy-egy lelőhely erőszakos pusztulása nyomán elhagyott kincsekre, az erődökben előkerült és a tulajdonos társadalmi státusát jelző leletekre, egy-egy lelőhely peremén előkerült kincsekre, valamint rituális tájhasználattal összefüggésben elrejtett depóleletekre. Ezen fejezetek mindegyike több alfejezetre bomlik, amelyek bemutatják az egyes lelőhelyeket, sorra veszik a kincsleleteket, illetve a kincsleletek lelőköörülményeit, és röviden leírják az összetételüket, valamint a lelőhelyhez való viszonyukat és lehetséges értelmezésüket. Mindezt jó minőségű terepi fotó- illetve rajzdokumentáció, valamint hasonlóan jó minőségű tárgyrajkok, illetve tárgyfotók egészítik ki az egyes tárgyi leletekről.

A könyv ezen részeit egy bevezető fejezet előzi meg, amely találón a „Kincskeresők” címet kapta, s amelyben az olvasók a magyarországi bronzkori depóleletek viszonylag gazdag történetébe, valamint a lelőhelyek jelenleg is folyamatos kifosztásának kérdéskörébe kapnak betekintést. Itt mutatja be a szerző a saját kutatási projektjét is, amelynek a legérdekesebb eredményeit foglalják össze a soron következő fejezetek. A könyvvégi összefoglaló sorra veszi a bemutatott kincsleletek lehetséges értelmezéseit, összeurópai jelenségek köré is tárgyalva fontosságukat.

Gyakorlatilag egyetlen kivétlnél sem találni a nagy műgonddal és tisztességesen elkészített kötetben, ugyanakkor a külföldi olvasók valószínűleg örömmel vettek volna egy a magyarországi bronzkor és kora vaskor jelenleg elfogadott periodizációját bemutató ábrát – a kronológiai határok és egyes időszakok feltüntetésével –, amellyel elkerülhetők lettek volna bizonyos félreértések. Például a Kr. e. 9. századra keltezett leletekre a kötet ismételt „kora vaskori”-ként hivatkozik, miközben a jelen ismertető szerzőjének hazájában (Csehország) ezt az időszakot még a bronzkor utolsó fázisának tekintik (Ha B3). A könyv címe nem teljesen felel meg a tartalomnak, amennyiben csak késő bronzkortól a kora vaskorig datált kincsleletekről esik benne szó, a bronzkor korábbi fázisaihoz tartozó kincsleletekről pedig nem. Ezek a kritikai észrevételek azonban csak kis részleteket érintenek, míg a kötet általános összképe egészében véve igen pozitív.

V. Szabó Gábor legújabb munkája – jellegéből adódóan – egészen biztosan olvasókra talál majd, nemcsak a bronzkori kincsekkel foglalkozó specialisták, hanem a nagyközönség körében is. Emellett a külföldi kutatók megbecsülésére is bizton számíthat, hiszen több különleges jelentőségű leletegyüttesről nyújt alapvető és információgazdag összefoglalást. Úgy vélem, hogy a kiadvány nemcsak olvasókra, hanem követőkre is talál majd, inspirációt nyújtva más régészkutatóknak ahhoz, hogy ilyen terepmunkát végezzenek, és hasonló formában tárják eredményeiket a közönség elé. A bronzkori kincsleletek és más korszakok leletei is méltóak erre.